

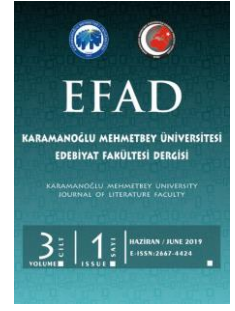
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi

(EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>

Tür: Araştırma Makalesi
Kabul Tarihi: 06 Nisan 2020

Gönderim Tarihi: 29 Ocak 2020
Yayımlanma Tarihi: 12 Haziran 2020

Atf Künyesi: Zeka, S. (2020). "Mardin'i Romandan Tanımak: Abbara/Bir Umudun Masalı". *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3 (1), 11-24.

MARDİN'İ ROMANDAN TANIMAK: ABBARA/BİR UMUDUN MASALI

Semih ZEKA*

Öz

Ahmet Tezcan, sinema ve dizi senaryoları, romanları, çocuk edebiyatı bağlamında kaleme aldığı eserleriyle son dönem Türk edebiyatının önemli yazarlarından biridir. Ahmet Tezcan'ın 2019 yılında yayımlanan *Abbara/Bir Umudun Masalı* romanında Josef isimli bir ABD vatandaşının gerçek ailesini Mardin'de arama süreci anlatılır. Josef, Betty ismiyle hitap ettiği kadını annesi bilir, babası zannettiği Bay Bacon ise yıllar önce Josef ve Betty'yi terk etmiştir. Ölümünün ardından Betty'nin avukatı tarafından verilen bir mektupla Josef, Betty'nin ve Bay Bacon'ın gerçek anne ve babası olmadığını öğrenir. Josef'in bebekken Bay Bacon'ın kucagında bir abbara önünde çekilmiş fotoğrafı, onun gerçek ailesine ulaşması için tek ipucudur. Önce İtalya'nın Metera şehrine sonra Mardin'e giden Josef, fotoğraftaki abbaranın Mardin'de olduğunu öğrenir. Josef, "kimera" adı verilen bir hastalık nedeniyle gerçek annesi tarafından kabul edilmediği ve ABD istihbaratında görevli Bay Bacon ve Caroline tarafından alındığı bilgisine ulaşır. En nihayetinde Josef, Betty'nin vasiyetine uyarak onu Mardin'e defnedir ve kendisi de Mardin'e yerleşir.

Josef'in gerçek ailesini arama sürecinin anlatıldığı romanda, yazarın Mardin'e dair tarihi, coğrafi ve toplumsal birçok unsura değindiği fark edilir. Bunlardan ilki Mardin'deki abbaralardır. Abbaranın Mardin'de evleri yer altından birbirine bağlayan tüneller olduğu belirtilir. Romanda deniz olarak nitelendirilen Mezopotamya'nın anlamına değinilir. Mardin'de farklı dinlere ait tarihi kişiliklerin ortak değer kabul edildiği görülür. Farklı dinlerden insanların birbirlerinin kutsal günlerine saygı duydukları, Mardin'de komşuluğun önemli bir yere sahip olduğu ifade edilir. Mardin'de birçok dilin konuşulduğu ve insanların komşularının dillerinden kelimeler almakta, bu dilleri kullanmakta önyargılı davranmadıklarının altı çizilir. Bunların yanında yazar, eserinde Mardin Kalesi'ne, şehrin eski ve yeni olmak üzere ikiye ayrıldığına, su kanallarının gizemine, güvercinlerin ve kaçak çayın anlam ve önemine, evlerin mimari özelliklerine yer verir. Bu çalışmada Josef'in gerçek ailesini arama sürecinde Mardin'in tarihi, coğrafyası ve insanlarıyla *Abbara/Bir Umudun Masalı* romanına yansıyan özelliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mardin, Abbara, Ahmet Tezcan, Türk Romanı

Recognizing Mardin from a Novel: Abbara/Bir Umudun Masalı

Abstract

Ahmet Tezcan is one of the most important writers of recent Turkish literature with his works in the context of cinema and TV series scenarios, novels and children literature. The process of searching the real family of a US citizen named Josef in Mardin is explained in the novel "Abbara / A Tale of Hope" published by Ahmet Tezcan in 2019. Josef knows the woman he addresses with the name Betty as his mother; and Mr. Bacon, whom he thinks is his father, left Josef and Betty years ago. In a letter given by Betty's lawyer with her will, Josef learns that Betty and Mr. Bacon are not his real parents. Josef's photo taken in front of an abbara on the lap of Mr. Bacon when he was a baby is the only clue for him to reach his real family. Josef first goes to Matera, Italy and then to Mardin, and learns that the abbara in the photo is in Mardin. Josef learns that his real mother because of a disease called "chimera disowned him" and that he was taken by Mr. Bacon and Caroline from US intelligence. Ultimately, Josef obeys Betty's will and buries her in Mardin, and then he settles in Mardin.

In the novel, in which the process of searching Josef's real family is explained, it is noticed that the author touches on many historical, geographical and social elements about Mardin. The first of them is abbara in Mardin. It is learned that the Abbara is the name of the tunnels connecting the houses under the ground in Mardin. The meaning of Mesopotamia, which is described as the sea in the novel, is mentioned. It is seen that historical personalities of different religions are accepted as common values in Mardin. It is stated that people from different religions respect each other's holy days and neighborhood has an important place in Mardin. It is stated that many languages are spoken in Mardin and people are not biased when they take words from their neighbors' languages. In addition to this, the author includes Mardin Castle, the city that is divided into two as the old and the new city, the mystery of the water channels, the meaning and importance of pigeons and illegal tea, and the architectural features of the houses. In this study, it is aimed to examine the history, geography and people of Mardin, which are reflected in the novel named Abbara / A Tale of Hope.

Keywords: Mardin, Abbara, Ahmet Tezcan, Turkish Novel

* Dr. Öğr. Üyesi, Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Kayseri/Türkiye, E-Posta: zekasemih@hotmail.com,
Orcid: <https://orcid.org/0000-0003-2319-5229>.

Giriş

Ahmet Tezcan, “Gün Doğmadan”, “Kurt Kapanı”, “Bıçak Sırtı”, “Şemsipaşa Pasajı”, “Mihrali”, “Kimyacı”, “Yedi Güzel Adam” ve “Alija” isimli sinema ve dizi senaryoları, Türkiye’de darbe dönemlerini anlattığı “Kâfirun” ve “Sarı” adlı romanları ve çocuk edebiyatı bağlamında kaleme aldığı eserleri ile son dönem Türk edebiyatının adından söz ettiren yazarlarından biridir. Onun 2019 yılında yayımlanan *Abbara/Bir Umudun Masalı*, Amerika Birleşik Devletleri’nden gelip gerçek ailesini arayan Josef’in yaşadıkları ve tanıştığı kişiler üzerinden geçmişi ve bugünüyle Mardin’i yansıttığı romanıdır.

*Abbara/Bir Umudun Masalı*nda Josef, Betty ismiyle hitap ettiği kadını annesi bilir, babası zannettiği Bay Bacon ise yıllar önce Josef ve Betty’i terk ettiği için sözü edilmesi yasaklanmış bir kişidir. Ancak annesinin -Betty’nin- ölümü ardından onun vasiyeti ile avukatı tarafından verilen bir mektupta Josef, Betty’nin annesi olmadığını öğrenir. Josef’in geçmişine dair tek ipucu ise bir abbara önünde Bay Bacon’ın kucağında iken çekirtilmiş bir fotoğraftır. Bunun üzerine Josef, önce avukatın tavsiyesi ile İtalya’nın Matera şehrine gider. Çünkü Matera şehrinde abbaralar vardır. Josef, burada rahibin vesilesi ile Türk diplomat Rıfat Bey ile tanışır. Rıfat Bey’in fotoğraftaki abbaranın Mardin’de olabileceğini söylemesi üzerine bu defa Josef, Mardin’e gider.

Mardin valisi ile Rıfat Bey’in okul arkadaşı olması dolayısı ile Josef, Mardin’de önce polis memuru Ali ve ardından da Mardin valisi tarafından karşılanır. Ali, gerçek ailesini aramasında Josef’in yardımcısı görevindedir. Üç aylık zaman zarfında Josef, Ammo Şehmus ve medrese görevlisi Hasan ile tanışır. Onun tanıştığı insanlardan biri de sinema yönetmeni Ali Haydar’dır. Josef, fotoğrafı Ali Haydar’a gösterir ve o, bu abbaranın yerini bilir. Fotoğraftaki abbara Mardin’dedir. Josef, Mardin valiliğinin düzenlediği uçurtma şenliğinde damdan düşer. Bir süre sonra kendini ABD’de bulur. Çünkü ABD konsolosluğu devreye girmiş ve onu yoğun bakımda iken ülkesine götürmüştür.

Bay Bacon, avukat Thomas Levy aracılığı ile Josef ile irtibata geçer. O, Josef ve Betty’i hep uzaktan izlemiştir. Ama Bay Bacon da Josef’in teyzesi bildiği Caroline gibi kaza geçirmiş ve ölmek üzeredir. Ötanaziye izin vermesi için Josef’e talepte bulunur. Josef ve Bay Bacon arasında geçen konuşmada Bay Bacon ve Caroline’nin ABD istihbaratından olduğu anlaşılır. Josef ise daha doğmadan annesi tarafından reddedilmiş bir çocuktur. Bay Bacon, Josef’e geçmişini öğrenmesi için Doktor Demirbey’i bulmasını önerir. Josef, Adana’da Doktor Demirbey’den gerçekleri öğrenir. Buna göre gerçek annesi, kimera adı verilen bir hastalığa yakalanmıştır. Bunun sebebini ise Doktor Demirbey açıklar: “Bedeninde başka bir insanın, kendi ikizinin DNA’larını taşıyordu. Çift yumurta ikizlerinde rastlanan bir durumdur bu. Gebeliğin bir döneminde, iki farklı insan olması gereken iki döllenmiş yumurta hücresi, sebebini bilmediğimiz bir şekilde birleşip tek zigota, tek cenine dönüşüyor ve iki farklı insanın organlarını bedeninde taşıyan tek insan doğuyor” (Tezcan, 2019, s. 244).

Josef, annesinin “doğmamış ikizine ait yumurtalıklardan üremiş ovumun döllenmesi sonucu doğmuş”(Tezcan, 2019, s. 245) olması dolayısı ile annesi tarafından kabul edilmemiş, bunun üzerine de Bay Bacon ve Caroline onu almıştır. Doktor Demirbey ile konuşması sırasında Josef, gerçek anne ve babasının öldüğünü de öğrenir. Gerçek annesi ve babasını bulan Josef, avukat Thomas Levy aracılığı ile Betty’nin vasiyetinden de haberdar olur. Vasiyetine göre Betty, Mardin’e gömülmek istemektedir. Josef, Betty’nin cenazesini Mardin’e getirdiği gibi bu şehre de yerleşir. Mardin, tarihi, mimarisi, farklı inanç ve kökenden insanları ile birçok edebi eserin mekânı olarak ele alınmış bir şehirdir. Bu çalışmada Mardin’in Ahmet Tezcan’ın *Abbara/Bir Umudun Masalı* adlı romanına yansıyan özellikleri incelenmiştir.

1. Abbara

Bir sokak üzerindeki tonozlu geçitleri karşılayan abbaranın güvenlik, sokağa serinlik verme ihtiyacı ile mimari zenginliği yakalama kaygılarından ortaya çıktığı düşünülür. Mardin ilinin kurulduğu coğrafi bölgenin arazi şartlarının genişlemeye imkân vermemesi de abbaraların ortaya çıkış sebeplerindedir (Erdal ve Tümer, 2018, s.733-734). Ayrıca Midyat özelinde kentin bütün halinde önceden planlanmaması ve ortaya çıkan ihtiyaçlara göre yeni yapıların inşa edilmesi de abbaraların ortaya çıkmalarında bir başka sebeptir (Dalkılıç ve Aksulu, 2004, s. 315). İsimlerini üzerinde yaşayan ailenin soyadından alan abbaralar,

evlerin rutubetten korunmasında ve sokaklarda hava sirkülasyonunun gerçekleşmesinde de etkilidirler (Koday, Koday ve Kızıllan, 2017, s.1381). Sadece Anadolu'ya özgü olmayan abbaların Halep'teki varlığı üzerine El Abin ve Saatçi şu tespitte bulunur: “Sibat, genel olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde ‘kabaltı’ olarak bilinen geçişlerdir. Mardin’de ise ‘Abbara’ ismi taşımaktadır. (...) Sibatlar, güneşli ve sıcak yaz günlerinde gölgelik alanlar oluşturmaları ve görsel açıdan tarihi kent sokaklarına derinlik katmaları açısından önemlidir”(El Abidin ve Saatçi, 2019, s. 243).

Fig. 1: Mardin’de Bir Abbaranın Görünümü (Erdal ve Tümer, 2018, s.751).

Mardin’de gerçek ailesini bulma sürecinde Josef’in en büyük yardımcısı polis memuru Ali’dir. Josef, Ali aracılığı ile sinema yönetmeni Ali Haydar ile tanışır ve çocukluğundan kalan ve bir abbara önünde Bay Bacon ile çekilen fotoğrafı ona gösterir. Ali Haydar, fotoğraftaki abbaranın Mardin’de olduğunu söyler. Bu vesile ile yazar, Mardin’deki abbaralar hakkında bilgi verir. Buna göre öncelikle Mardin’de onlarca abbara vardır: “Kimi düz, kimi eğri, kimi kırık, kimi merdivenli, irili ufaklı onlarca abbara” (Tezcan, 2019, s. 87). “Bu minik tüneller” Mardin’de evleri, konakları birbirine bağlayan geçitlerdir ve bazılarında içinde geçtiği yerleşim yerlerine ait kapılar ve pencereler mevcuttur. Abbaraların içinden insanlar ve hayvanlar geçerken üstlerinde ev hayatı yaşanır. Şehrin hava akımını da sağlayan abbaralar, yazın insanların serinlemesini sağlarken onların buluşma noktası da olur. Yazar, abbaraların genişliğini ise “Her abbaranın genişliği, omuzlardaki bir tabutun rahatlıkla kendi çevresinde dönebileceği ölçüye ayarlanmıştı” (Tezcan, 2019, s. 88) şeklinde verir.

Yazar, Josef üzerinden abbara kelimesinin etimolojisine değinir. Buna göre abbara, Arapça “abera” fiilinden gelmektedir ve “bir şeyi bir yerden başka bir yere geçirmek” (Tezcan, 2019, s. 88) manasına gelir. Bunun yanında abbara kelimesinin “ibret” kelimesi ile de bağlantısına değinilir. Josef, “abbara” ile kendi hayatı arasında ilintiyi ise şu şekilde ifade eder: “Bir aileden başka bir aileye, bir ülkeden başka bir ülkeye geçirilen, belki kaçırılan, bir bebektim ben” (Tezcan, 2019, s. 88). Böylece yazar, Mardin’in şehir mimarisinin bir parçası ve kamusal alana ait olan abbara ile romanın kişisi Josef’in hayatı arasında benzerlik kurar.

2. Bir Gökdeniz: Mezopotamya/El Cezire/ Mardin Ovası

Nehirler arasındaki bölge anlamına gelen ve ilk defa Yunan gezgin ve tarihçiler tarafından kullanılan Mezopotamya kelimesi Yunanca ortasında ya da arasında anlamına gelen “mesos” ve nehir

anlamına gelen “potamos” kelimelerinden oluşur. Fırat ve Dicle nehirleri arasında yer alan bu bölge kuzeyde Toros Dağları, güneyde Basra Körfezi, doğuda Zagros Dağları batıda ise Suriye çölü arasında kalmış bölgeyi karşılar (Tekin, 2014, s. 9). İlk şehir devletlerinin kendini gösterdiği Mezopotamya, topraklarının verimliliği yanında yapılan su kanalları, barajlar, setler ve rıhtımlarla ekonominin canlı olduğu, sütun, kemer, kubbe gibi mimari unsurların ilk örneklerinin verildiği bölgedir (Eser ve Kılıç, 2017, s. 418).

El-Cezire ifadesi ile Yukarı Mezopotamya kast edilir. Yukarı Mezopotamya'nın diğer adıyla El-Cezire'nin batısında Suriye, kuzeybatısında Gaziantep, Maraş ve Malatya, doğusunda Doğu Anadolu, güneyinde ise Irak yer alır. İslam tarihçileri ve Tevrat'a göre Hz. Nuh'un gemisinin burada bulunduğu düşünülmekte olup, ilk şehirlerin de yine bu bölgede kurulduğu, Hz. İbrahim'in buradan Filistin'e gittiği ileri sürülür. Bu bölgeye Müslümanlardan önce Bâbilliler, Asurlular, Hititler, Persler, Büyük İskender, Sekefkiler, Romalılar, Bizans ve Sâsâniler egemen olur. Hz. Ömer'in emriyle bu bölgenin Müslümanlar tarafından fethi 639-641 yılları arasında gerçekleşir. Doğu Anadolu, Cebeliabdulaziz, Sincar ve Rakka arası ile Harran-Ra'sülayn bölgesi verimli toprakları ile ön plana çıkar (Şeşen, 1993, s. 509-510).

*Abbara/Bir Umudun Masalı*nda Mardin'in içinde yer aldığı coğrafi bölgeye değinilir: Yukarı Mezopotamya. ABD'den Mardin'e gerçek ailesini aramak için gelen Josef, Mardin valisinin misafiridir ve vali konağında kalır. Josef'in ailesini arama sürecinde en büyük yardımcısı polis memuru Ali'dir. Josef'in Matera'da tanıştığı Türk diplomat Rıfat Bey'in aracılığı ile Mardin'e gelmesi ve Rıfat Bey ile Mardin valisinin okul arkadaşı olması bu durumda etkilidir. Ali ile konuşmaları Josef'in Mardin hakkında bilgilenmesinin en önemli aracıdır. Bu konuşmalardan birinde Ali'nin “İşte Mezopotamya denizi!” sözü üzerine Josef, Mardin ovasını fark eder. Josef'in bu ova karşındaki şaşkınlığını yazar şu şekilde romanına yansıtır: “İnanamadım. Şaka yapmıyordu Ali. Karşımda siyah sonsuzluğa uzanan bir deniz vardı. Gecenin rengini bürünerek, siyahın en koyu tonunu gökyüzüyle paylaşan denizin üzerinde, ışıkları titreşen irili ufaklı odacıklar görünüyordu” (Tezcan, 2019, s. 47). Josef'in bu şaşkınlığını gören Ali, Mezopotamya kelimesinin anlamının Yunancada “iki nehir arasındaki ülke” (Tezcan, 2019, s. 47) olduğunu ve Fırat ve Dicle nehirleri arasında bir ova olması dolayısıyla ile Arapların ada manasına buraya El-Cezire adını verdiklerinin altını çizer.

3. Mardin: Farklı Din ve Dillerin Şehri

3.1. Hristiyan ve Müslümanların Buluştuğu Nokta: Şimuni Ana, Mor Yakup, Zeyne'l Âbidîn

Süryani Kadim Ortodoks cemaatine ait bir mabet olan Mort Şimuni Kilisesi, milattan sonra 6. yüzyılda yapılır. Bu kilise adını dini inancı dolayısıyla yedi çocuğuyla öldürülen Şimuni adındaki bir azizden alır (Meşeli, 2018, s.173). M.S. 330 yılında Mısır'da dünyaya gelen Mor Yakup, İskenderiye'de rahip olduktan sonra deniz yoluyla önce Tarsus'a oradan da Diyarbakır'a gider. Bir süre sonra Diyarbakır'dan Turabidin'de bulunan Şiluh (Salih) köyüne yerleşir. M.S. 419'daki ölümünün ardından yaklaşık doksan yılda kendi adını taşıyan kilise inşa edilir (Uygur, 2015, s. 384). Mardin'in Nusaybin ilçesinde bulunan ve Hz. Muhammet'in torunu Zeyne'l Âbidîn adına yaptırılan Zeyne'l Âbidîn Camii'nin kitabesi bulunmadığı için yapım yılı bilinmemektedir. Bu caminin yanında Zeynel Abidin'in ve kız kardeşi Zeynep'in türbeleri bulunur. Bunların yanında Hz. Muhammet'in berberliğini yaptığı söylenen Selman-ı Pak'ın da mezarı burada yer alır (Anonim,2012, s. 68). Hicri 500 yılında yaptırılan ancak kim tarafından yaptırıldığı bilinmeyen Zeyne'l Âbidîn ve kız kardeşi Sitti Zeynep Türbesi, Artukoğulları mimari özelliğini yansıtır. Yanında bir de cami olan türbenin yıllık ziyaretçi sayısı iki bin civarındadır (Kalafat, 2007, s. 412).

Romanda polis memuru Ali'nin Josef'i tanıştırdığı kişilerden biri Ali Haydar'dır. Ali Haydar ise Josef'i İlya Usta'nın yanına götürür. İlya Usta, Josef'in bir abbara önünde Bay Bacon'ın kucakında iken çekilmiş fotoğrafına bakar ve onun kendileri tarafından çekildiğini anlar. Bu konuda bilgi almak için İlya Usta, onları alzheimer hastası olan babası Hanna'nın yanına götürür. Hanna, hastalığının da etkisiyle Mardin üzerine aralıksız konuşan biridir. Onun değindiği kişilerden biri de Selman-i Farisi'dir. Ona göre Selmân, Musul'dan Mardin Nusaybin'e gelmiş, orada Mor Yakup Kilisesi'nde öğrenci olmuş, daha sonra Afyon ve ardından da Arabistan'a gitmiştir. Buradan hareketle Hanna, Selman'ın iki yıl kaldığı Mor Yakup Kilisesi'nin yanındaki Hz. Muhammed'in torunlarından Zeyne'l Âbidîn ve kız kardeşi Sitti Zeynep'in türbesine sözü getirir. Hanna, Hristiyanları ve Müslümanları birleştiren bir menkıbeye değinir.

Hanna'nın anlattığı menkıbeye göre Zeyne'l Âbidîn, mezarını ziyarete gelenleri uyarır ve insanlardan önce Hz. Nuh'un gemisini Cudi dağında bulan Mor Yakup'un mezarına gitmelerini, ona dua etmelerini ister; çünkü Mor Yakup iman sahibi biridir. Bundan dolayı Müslümanlar halen Zeyne'l Âbidîn türbesinden önce Mor Yakup'un mezarına gider, ona Fatiha okur ve daha sonra Zeyne'l Âbidîn türbesine giderler.

Yazar, Hanna üzerinden Şimuni Ana'nın da üç farklı inanca mensup insanlar tarafından değer gördüğüne değinir. Hz. İsa'nın doğumundan iki yüz sene önce yaşamış Şimuni Ana'yı Yunan kralı, Hz. Musa'nın dininden dönmeye, domuz eti yemeye zorlar. Şimuni Ana, kralın isteklerini yerine getirmeyince Yunan kralı önce Şimuni Ana'nın yedi oğlunu parçalatır, sonra da Şimuni Ana'yı şehit eder. Hanna'nın ifadesine göre onun mezarı her dinden insanı bir araya getiren bir yerdir: “Şimuni Ana ile oğullarını kendi mezarları başında dua ederken görenler var hâlâ. Kim ne dilerse yerine geliyor orda, çocuğu olmuyorsa doğuruyor, hastası varsa iyileşiyor. Süryanisi de aynı Müslümanı da, birini ötekenden ayırmıyor” (Tezcan, 2019, s.102).

3.2. Şehidiye Medresesi Minaresi ve Şahtana (Şatana) Konağı

Şehidiye Medresesi, Mardin Şehidiye Mahallesi'ndedir. 1239-1260 yılları arasında yapıldığı düşünülen (Anonim, 2012, s. 74-75) Şehidiye Medresesi günümüzde cami olarak hizmet vermektedir. Bundan dolayı halk arasında “Şehidiye Cami” adıyla bilinir. Bu yapı, seksen oda halinde inşa edilmesi dolayısı ile seksen anlamına gelen “semânîn” şeklinde de adlandırılır. Vakıf kitabesinde Melik Nasuriddin Artuk Arslan'ın oğlu Melik El Said'in de adının geçmesi medresenin yapımının Melik Nasuriddin döneminde başladığını oğlu Melik El Said döneminde de tamamlandığını düşündürür (Çağlayan, 2017,s.634). Şehidiye Medresesi minareli olarak yapılmasına karşın daha sonraki yıllarda yıkılan minaresi 1914 yılında Ermeni mimar Lole Gisoya tarafından yapılır. Bu minare iki şerefelidir (Aykal, Kejanlı ve Erbaş, 2018, s. 525).

Fig. 2: Şehidiye Medresesi/Camiinden Bir Görünüm (Aykal, Kejanlı ve Erbaş, 2018, s. 525).

Mardin'de Şehidiye Mahallesi 1. Cadde üzerinde ve güney yönünde Şehidiye Medresesi'nin bulunduğu Şahtana Konağı ise 1890 yılında Ermeni mimar Lole Gisoya tarafından yapılır. 1930 yılında Memleket Hastanesi olarak hizmet veren Şahtana Konağı, 1953 yılından itibaren PTT tarafından kullanılır, daha sonra bir bölümü Mardin Artuklu Üniversitesi bünyesine dahil edilir (Akgül, 2019, s. 169).

Fig. 3: Şahtana (Şatana) Konağı Görünüşü (Yeşilbaş, 2019, s. 25).

Romanda Josef, Vali Bey tarafından Şatana Konağı'na yerleştirilir; çünkü bazı turist görünümümlü yabancıların Josef'in bulunduğu zamanlarda vali konağının fotoğrafını çektiği fark edilir. Josef, Şatana Konağı'na yerleştiğinde konağın karşısındaki Şehidiye Medresesi'nin minaresini fark eder. Yazar, daha sonrasında Josef ve Vali arasındaki konuşma vesilesi ile bu minareyi yapan kişinin Şatana Konağını yapan kişi ile aynı kişi olduğunu belirtir: Ermeni mimar Sarkis Lole. Yazar, bu minarenin işlemelerinde birçok medeniyete ait unsurun yer aldığını ise şu şekilde ifade eder: “Kaidesine yonttuğu Yunan tapınağından, en üstteki hilalin hemen altına kondurduğu Roma panteonuna kadar, aradaki blokların üstüne Mezopotamya'dan yeryüzüne dağılmış bütün medeniyetleri işaret eden semboller yerleştirilmişti” (Tezcan, 2019, s. 113). Böylece romanda, Mardin'de yaşam alanlarının inşasında maharetini gösteren Ermeni mimar Sarkis Lole'nin İslami bir yapının inşasında görev alırken yaşadığı şehrin medeniyet geçmişini bu yapıya yansıtmadaki özgürlüğü gözler önüne serilir.

3.3. Hapsinas Köyü: Farklı İnançlara Saygının Örneği

“Mardin bölgesinin ilk yerleşimcileri olarak bilinen, Araplar ve Kürtlerle birlikte varlığını sürdüren ve hem dinsel hem de kültürel açıdan renklilik arz eden Süryaniler” (Yılmaz, 2009, s. 55) 19. yüzyıla kadar Yakubi olarak isimlendirilirler. Antakya Ortodoks Süryani Kadim cemaati 1293 yılından itibaren patrik merkezi olarak Mardin'deki Deyruzzafaran Manastırı'nı kullanmaya başlar. Bu durum Mardin'i bu cemaatin merkezi haline getirir. Süryani Kadimler, 16.yüzyıl ile birlikte Osmanlı yönetimine dahil olur. Ne var ki İstanbul'da Ermeni Patriğince temsil edilirler. 19. yüzyıldan itibaren Ermeni Patrikliğine bağlı olmaksızın bir millet kabul edilme çabaları, Süryanileri Ermenilerle karşı karşıya getirir. Bunun yanında Süryaniler, Müslüman yerel güçler arasındaki çatışmalardan da etkilenirler (Özcoşar, 2009, s. 121-122).

Mardin Midyat'ın 7 km uzağında yer alan Hapsinas (Mercimekli) köyü 50 hanelidir. Bu köyde Mihallemler, Süryaniler ve Kürtler yaşar. Milattan önceki dönemlerden kalma tarihi ve dini eserlerin hala korunduğu Hapsinas, 8. yüzyılda Mihallemlerin başkentidir. 16. yüzyıl Osmanlı kayıtlarına göre Midyat'tan sonra en kalabalık yerleşim yeridir. Günümüzde Hapsinas'ta bulunan insanlar, Mihallemece, Süryanice, Kürtçe ve Türkçeyi iyi derecede konuşurlar (Ulutürk, 2012, s. 773-774).

Romanda Süryanilerin, Müslümanlarla ilişkilerine değinilir. Josef, gittiği Sultan Şehmus Türbesi'nde beyin cerrahı olup tasavvuf ile de ilgilenen Doktor Numan ile tanışır. Josef'in onunla konuşması yazara Mardin'de farklı dinlere mensup insanların birlikte yaşama geleneklerini yansıtmaya fırsatı verir. Yazar, Hapsinas köyünden söz eder. Bu köyde Süryaniler, Araplar ve Kürtler birlikte yaşar. Bu köyde öncelikle herkesin birbirinin dilini bildiği belirtilir. Bunun dışında dini günler ile ilgili geleneğin varlığından söz edilir. Buna göre Hz. İsa'nın Hz. Meryem'e müjdelendiği gün olan Paskalya'da Süryaniler kilisede ayin

yaptıktan sonra evlerine çekilirler ve Müslüman komşularının bayram tebrikine gelmelerini beklerler; Müslüman komşularının ziyaretlerinin sona ermesinden sonra Süryani komşularını ziyarete çıkarlar. Ramazan ve Kurban Bayramlarında da buna benzer bir durum yaşanır. Müslümanlar bayram namazından döndükten sonra Süryani komşularının bayram ziyaretine gelmelerini bekler. Müslümanlar da gayrimüslim komşularının ziyaretleri ardından kendileri gibi Müslüman olan komşularına bayram tebrikine giderler.

3.4. Mardin’de Komşuluk

Komşu kelimesi TDK sözlüğünde” Konutları yakın olan kimselerin birbirine göre aldıkları ad” ve “Sınır ortaklığı bulunan, mücavir”, komşuluk ise “Komşu olma durumu” ve “Komşularla olan ilişki” şeklinde açıklanır (TDK, 2011, s.1469). Toplumun bir arada tutan unsurların başında gelen komşuluk ile ilgili hükümler her dinde kendine yer bulur. Yahudilerin kutsal kitabı Tevrat’ta komşular arasındaki hak ve sorumluluklara ilişkin emir ve yasaklar mevcuttur. Hristiyanların Matta İncil’inde bireyin Allah’ı sevmesinin hemen ardından komşusunu kendini sevdiği gibi sevmesine dair emir gelir. Kuran-ı Kerim’de de Allah’a iman emreden ve ona ortak koşmayı yasaklayan ayetlerin hemen ardından anne ve babaya iyi davranmanın gerekliliği ve onun ardından da komşuya iyilikte bulunmanın önemi vurgulanır. Komşuluğun önemi hadisler vasıtasıyla de Müslümanlara bildirilir. Bir hadiste Cebrail’in komşu haklarının üzerinde ısrarla durduğu, bir başka hadiste de komşularının kendisinden emin olmadığı kişinin tam manasıyla iman etmiş olamayacağı belirtilir (Çağırıcı, 2002, s. 157).

Romanda Mardin’de komşuluk anlayışının din ve dil farklılığını ortadan kaldırdığı görülür. Mardin, din farklılığına göre mahallelerin oluşmadığı ender şehirlerden biridir. “Herkes yan yana, omuz omuza, sırt sırta hatta iç içe yaşıyordu.” (Tezcan, 2019, s. 134) diyen yazar, Osmanlı döneminde evini satmak isteyen birinin bu isteğini önce komşularına bildirmesi zorunluluğuna değinir. Evin alınması için komşuya teklifte bulunulmadığı anlaşıldığında ise satış iptal edilmektedir. Mardin’de mahallelerin oluşumunda evlerin pencerelerinin diğerinin avlusuna bakmaması ve güneşini kesmemesi de romanda sözü edilen önemli bir husustur.

3.5. Kiblesi Olan Tek Şehir

Mardin’in yerleşim alanı kuzey-güney doğrultusunda kısıtlıdır. Bundan dolayı Mardin’de doğu-batı doğrultusunda ve arazi eğiminden faydalanarak şehirleşme gerçekleşmiştir. Şehrin topoğrafyası ve arazinin eğimli oluşu, yapılaşmanın tek yöne, güneye, doğru gerçekleşmesini kaçınılmaz kılar (Sevcan Yıldız, 2007, s. 235). Romanda yazar, Mardin’de evlerin güneye dönük olmasını Ali’nin Josef’e açıklaması üzerinden dinsel bağlamda verir. Buna göre Mardin’deki bütün evler güneye dönüktür; çünkü güneyde Hristiyanların, Yahudilerin ve Müslümanların kutsal kabul ettiği Kudüs şehri vardır; onun ardında da Kâbe. Bundan dolayı da Ali’nin ifadesi ile “(...) Mardin; bütün evleriyle yüzünü Kâbe’ye dönmüş tek şehirdir! Kiblesi olan tek şehir!”(Tezcan, 2019, s. 53)

3.6. Dilin Ortaklığı

“Ödünçleme (Borrowing), bir dilin konuşurlarınca bilinmeyen canlı cansız varlık ve nesne adları ile din, bilim, teknik, sanat, askerlik vb. alanlarla ilgili yabancı sözlerin komşu veya kültürel ilişki içinde bulunan dillerden olduğu gibi alınması veya aktarılmasıdır” (Kırbaş, 2013, s. 896). Midyat bağlamında her etnik gruptan 123’ü erkek 39’u kadın 162 kişiyle görüşme ile gerçekleşen bir araştırmada katılımcıların yarısının gündelik hayatta kullandıkları dile pek dikkat etmedikleri % 45’inin ise özellikle ana dilini kullandığını vurguladığı görülür. Bu araştırma ışığında kişilerarası ilişkilerde ana dilin kullanımı noktasında herhangi bir taassubun olmadığı, kişilere ve ortama göre kullanılan dilin değişebildiği fark edilir. Aynı zamanda Midyat’ın çok kültürlülüğü içselleştirmiş bir toplumsal yapıya sahip olduğu kanaatine ulaşılır (Çetin, 2007, s. 265-267).

Mardin birçok farklı ana dile sahip insanlardan müteşekkil bir şehirdir. Şehirde din ve dil ayrımının yapılmıyor olması insanlar arasında etkileşimin de üst düzeyde olmasını beraberinde getirir. Bu durum,

Mardin'de yaşayan insanların ana dilinden farklı diğer dillerden zaman zaman kelime almasını kaçınılmaz kılar. *Abbara/Bir Umudun Masalı*'nda yazar, bu gerçekliği eserine yansıtır. Romanda Ali, Josef'in vali konağında kaldığı gecenin sabahında kahvaltının hazır olduğunu bildirmek için Josef'in yanına gelir. Bu sırada Josef, konağın bakımından sorumlu üç kişinin üç farklı dil ile konuştuğunu fark eder. Sonradan öğrendiği bu gerçeğe göre Mardin'de insanlar, Türkçe, Kürtçe ve Arapçanın kelimelerini ortaklaşa kullanmaktadır. Bunu yazar, Ali aracılığı ile şu şekilde ifade eder: “Burada komşu önemlidir; ekmeğin, tuzun, şekerin biterse, bakkala gitmeden önce komşudan istersin. Konuşurken de aynısını yapıyoruz işte, kelimedeki tikanınca, komşunun dilinden ödünç alıyoruz, lokmamız da ortak dilimiz de” (Tezcan, 2019, s. 54).

4. Mardin Kalesi

Bizans imparatoru Constantinus tarafından Sasaniilere karşı yaptırılan Mardin Kalesi'nin bazı kaynaklarda X. yüzyılda Hamadaniler tarafından yapıldığı belirtilir. Bununla birlikte kimi tarihi bilgiler, kalenin yapım özelliklerinin Roma ve Bizans döneminden çok, bu bölgede güçlenen İslam mimarisine daha yakın olduğunun altını çizer (Anonim, 2012, s. 53). Şehre hâkim en yüksek tepede kurulmuş olan Mardin Kalesi, şehrin, eteklerinde gelişmesine imkân veren bir özelliğe sahiptir (Gürhan, 2015, s.222). *Abbara/Bir Umudun Masalı*'nda Mardin'e dair üzerinde durulan mimari yapılardan biri de Mardin kalesidir.

Yazar, Josef üzerinden Mardin Kalesi'nin elli beş yıldır sivillere kapalı olduğuna değinir. Josef ve Vali Bey, uçurtma şenliğine katılırlar. Burada Josef, Vali Bey ile uçurtma uçuran bir delikanlıyı fark eder: Zahit. Josef'in “(...) bir çocuğun düşleyebileceği her biçimde uçurtmalar yapmayı ve gökyüzünü düşleriyle donatmayı öğrenmişti.” (Tezcan, 2019, s. 211) dediği Zahit'in uçurtmalarına kurduğu düzenle gökyüzünden fotoğraf çektiği dile getirilir. Bunu tetikleyen unsur ise sivillere kapalı Mardin Kalesi'nin içini görebilmek hevesidir. Yazar, Mardin Kalesi'nin sivillere kapatılma sebebini ise şu şekilde belirtir: “Mardin Kalesi; Dünya'nın Doğu ve Batı Blokları olarak ikiye ayrıldığı, Sovyet Rusya ve ABD arasında çekişmelerle geçen Soğuk Savaş döneminde, güvenlik gerekçesiyle kapatılmış, Mezopotamya bölgesini ve Suriye sınırlarını izleme kapasitesine sahip, büyük bir radar kurulması için, NATO'ya tahsis edilmişti. Soğuk Savaş sonrasında da halka açılmamış, gerekçe olarak terör gösterilmişti” (Tezcan, 2019, s. 212).

5. Şehirli ve Köylü: Bajari ve Gundî

Mardin'de insanlar arasında ayrışmanın olduğundan söz edilir: bajari/şehirli ve gundî/köylü. Mardin'de şehirli kesim, köylü kesimine karşı olumsuz bir tutum sergiler. Bu tutumun altında ise toplumsal ve ekonomik gücü elinde bulunduruyor olmanın etkisi vardır. Bajari ve gundî terimleri, Mardin'in Kürt sakinleri tarafından üretilmiştir ki Müslüman Araplar ile Süryanilerin üstünlüklerini vurgular. Şehir merkezinde yaşayan ve Arap kültürünü benimsemiş bir kısım Kürt aileler de kendilerini bajari olarak nitelendirirler. Bunun yanında köylü yani gundî kesimi de bir örnek değildir. Çünkü farklı dini ve etnik kökene sahip olmalarına karşın Müslüman Araplar, Kürtler, Süryaniler ve Ezidiler de köylü/gundî olarak kendilerini görebilmektedirler (Işık, 2011, s. 43).

Mardin'de 1950'li yıllarda tarımda görülen makineleşme ile kırsal alandan şehirlere doğru nüfus hareketliliği başlar. Mardin'de sanayinin yetersizliği ise göçle gelen bu nüfusun bir kısmının ticarete yönelmesini zorunlu kılar. Bu süreç Mardin'de varlığını hissettiren şehirli/bajari ve köylü/gundî algısını da değiştirir. Köylerden gelen nüfus, kendini Mardinli/yerli olarak nitelendiren nüfusa göre artar. Şehir merkezine yerleşen Kürtler ile memur olarak şehre gelen Türklerin etkisiyle o döneme kadar ana dili Arapçadan başka bir dil bilmeyen kadınların bile bir kısmı, Kürtçe ve Türkçeyi temel düzeyde de olsa öğrenmeye başlar. Bununla birlikte dışarıdan gelen Kürtler de iş hayatının kimi mecburiyetleri neticesinde Arapçayı öğrenirler (Küçük, 2013, s. 128-129). Bu durum, şehirli/bajari ile köylü/gundînin birbirini tanımasına vesile olur.

Ahmet Tezcan romanında Mardin'in yukarıda sözü edilen toplumsal gerçeğine de değinir. Ali, Josef'i Ammo Şehmus'un bahçesine götürür. Bahçeye vardıklarında Ammo Şehmus namaz kılmaktadır. Daha sonra Ali, onun yanına gider ve Josef'i tanıtır. Josef bu konuşmada ecnebi kelimesini ayırt eder. Ama

Ammo Şehmus bu kelimeye itiraz etmektedir. Bunun üzerine yazar, bajari ve gundî kelimelerinin anlamına yer verir. Her ne kadar Ali ve Ammo Şehmus Arapça konuşsalar da bajari ve gundî kelimeleri Kürtçedir. Buna göre bajari şehirli demektir. Dağdan ovaya oradan da şehre inen Kürtler, Mardin’de yaşamakta olan Arap yönetici sınıfı ailelerden insanlara bajari yani şehirli demeye başlamıştır. Bajari olmayanlar ise gundîdir. Yani köylü. Yazar, bajari kelimesinin zaman içinde “soylu” kelimesinin yerine kullanılır olduğuna değinir ki sonraki dönemlerde Mardin’e gelen akrabaları için dahi Mardin Arapları bu kelimenin kullanılmasını istememişlerdir. Bunun nedenini ise yazar “Çünkü bu kelimenin çağrışımı kuru, soyut bir asâletin değil, şehrin yönetim kademelerinde söz sahibi olmanın ilânı anlamına geliyordu” (Tezcan, 2019, s. 60) şeklinde açıklar.

6. Değişimin Bir Sonucu: Eski ve Yeni Mardin

Şehir kültürü, hem insanlığın ortak birikimi hem de şehrin kendine ait tarih ve hayat tecrübelerinin bir hülasesidir. Şehirde ortaya çıkan kültür mozağının temelinde şehrin, farklı düşünce, duygu ve davranış kalıplarına sahip toplumsal grupların yaşama alanı olması yatar. Bu noktada şehir, denge sağlayan kurumları ve birbirinden farklı toplumsal kimlikler arasında uzlaşa sağlayan özelliği ile bireylerin şahsi taleplerinden bağımsız olarak varlığını devam ettirir. Şehre ait değerlerin kültürel birikimin içinden algılanması ve içselleştirilmesi süreci ise kültürel şehirleşmedir. Aşırı göç alan şehirlerde şehrin dışında kalan bölgeler, şehrin kültürünün dönüşmesinin sebebi olur. Şehir hayatının donanımlarından yoksun bu gruplar, şehrin standartlarını düşürücü bir rol oynarlar. Göçlerle gelen insanların oluşturduğu ve şehrin kültürüne gereksinim bırakmayan “kültür adacıkları” hâlihazırdaki şehir kültürünü etkileyebilecek bir güce ulaşır (Çelik, 2002; s. 119-120).

Engin Sarı, Mardin’de Eskişehir, gecekondu mahalleri ve Yenişehir olmak üzere üç bölümün varlığından söz eder. Eskişehir, tarihi dokusunu koruyan Mardin’in bir bölümüdür ki on dört mahalleden oluşur. Gecekondu mahalleleri ise altı mahalleden oluşurken Yenişehir ise tek mahalledir (Sarı, 2010, s. 173). *Abbara/Bir Umudun Masalı*’nda yazar, tarihi Mardin’in yanında “bütün geçmişi otuz yılı bulmayan” (Tezcan, 2019, s. 83) Yenişehir’in varlığına değinir. Eski Mardin ile Diyarbakır yönünde inşa edilmiş “Yeni Şehir” arasında binlerce yıllık uçurumun varlığından söz eden yazar bu “Yeni Şehri” şu şekilde anlatır: “Anlamsız bir telâşın beceriksiz elleriyle yarım yamalak modernize edilmiş, çok katlı, çok farklı, çok renkli betonarme yapıları, öykünmecî rekabetle birbirini tekrarlayan mağazaları, çoğu tamamlanmamış, tamamlanması zamana günlük akışa ve akışkanlıkları tedirgin eden sürpriz özverilere bırakılmış sokakları ile Yeni Şehir; eski Mardin’den yani özünden asırlarca uzakta görünüyordu” (Tezcan, 2019, s. 83).

Yazar, Eski Mardin ile Yenişehir’in arasındaki farkı ortaya koyar. Buna göre Eski Mardin’de evler dışarıdan sade iken süslerini ve işlemelerini “mandara” denilen salonlarında ve “beyit” adı verilen odalarında sergiler. Yenişehir’deki apartmanları ise yazar, renkli ambalajlanmış hediye paketlerine benzetir. Bunun yanında Eski Mardin’de bina adları birbirinden farklıdır; Yenişehir’de ise bina isimleri “arasına ‘life’ sıkıştırılmış residence” şekline dönüştürülmüştür. Yenişehir’de teras anlamını yitirmiş, su tanklarının, güneş panellerinin, güvercin kulübelerinin, uydu antenlerinin ve çöplerin bulunduğu yere dönüşmüştür. Hâlbuki teraslar Eski Mardin’de yaz mevsiminde yatakların serildiği bir yerdir.

Yazar, Eski Mardin’i Yenişehir’e benzetme gayretlerinin varlığından ve bunun devlet eliyle engellenmeye çalışıldığından söz eder. Bunun ötesinde Eski Mardin’deki yaşama alışkanlıklarının da Yenişehir’de yapılaşmanın imkanları dahilinde sürdürülmeye çalışıldığına değinir: “Eski Mardin’de gökyüzündeki yıldızları seyrederek uyuma alışkanlığı, Yeni Şehir balkonlarında bir parça gökyüzüne, daha çok komşu apartmanların pencere ışıklarına bakarak uyumaya dönüşmüştü” (Tezcan, 2019, s. 85).

7. Güvercinler

Mardin’de genelde güvercin yetiştiriciliği özelde taklacı tip güvercin yetiştiriciliği yüzyıllardır yapılan bir uğraştır. Hatta Mardin’in tarihi mimarisinin şekillenmesinde bu uğraşın etkili olduğu iddia edilir. Mardin’de performans güvercini olarak da bilinen taklacı güvercinler, tepe ve güle sahip değildir ve

siyah, beyaz, mavi ve dumanlı renktedir. Mardin'de güvercin yetiştiriciliğinin tutkuya dönüşmesinde güvercinlerin kanat sesleri başat rol oynarken güvercinlerin değerini ise yükseğe çıkması, açılarak uçabilmesi, pikeli ve oyunlu bir uçuşa sahip olması, nokta dalışı yapabilmesi, taklalar arasında mesafe koyabilmesi gibi özellikler belirler. Bunun yanında Abyaz, Ahmar, Asfar, Bedilceni, Beyaz, Ezrek, Biberli, Ezrek Meksuf, Güllü, İmzerkeş, İspir Bağdadi, İsvit, Keşmir, Kırgök Mardin'deki başlıca güvercin ırklarıdır (Yılmaz, Savaş ve Ertuğrul, 2012, s. 51).

Abbara/Bir Umudun Masalı adlı romanda yer verilen Mardin ile ilgili unsurlardan biri de güvercinlerdir. Josef, bir gün güvercinlerin sesi ile uyanır. Önce bunun bir rüya olduğunu düşünür ama sonrasında anlar ki güvercinler gerçektir. Bunun üzerine yazar, Josef'in güvercinler üzerine düşüncesi üzerinden güvercinlerin Mardin'deki yerine değinme fırsatı bulur. Buna göre Arapların, güvercinleri aileden biri olarak algılandığı görülür. Güvercinlerin her birinin adının, unvanının, soy kütüğünün olduğu, soyuna ve yeteneklerine göre yeri geldiğinde bir güvercine servet değerinde para verildiği anlaşılır. Yazar, bu güvercin sevgisinin ihtiyaçtan doğduğunun altını çizer; çünkü zamanında güvercinler Araplar arasında bir iletişim aracı olarak kullanılmıştır. Kudüs'ü Müslümanların elinden almak için Anadolu'ya gelen Haçlılar, posta güvercinini Araplardan öğrenmiştir. Haçlılar kaleleri kuşatılan Müslümanların güvercinlerle yardım istediklerini anlarlar. Yazar, Mardin kalesinin de bu kalelerden biri olduğunun altını çizer. Ali'nin Josef'e açıklamasında güvercinin Mardin için önemi şu şekilde dile getirilir: "Güvercin bu şehrin sembollerinden biridir. Hemen her evin terasında güvercin kulübeleri vardır. Hatta güvercin festivalleri yapılır her yıl. İngiliz ve Arap atlarının nasıl soy kütüğü varsa, Mardin güvercinlerinin de seçeresi tutulur" (Tezcan, 2019, s. 44).

8. Kaçak Çay

"Kaçakçılık, Türkiye'den komşu ülkelere ve komşu ülkelerden Türkiye'ye getirip götürdüğü malları belirli bir kar payı ile satarak geçimini sağlamaya çalışan kaçakçıların yaptığı işe denmektedir."(Uluç, 2007, s. 155). Kaçakçılık, Türkiye'de sıklıkla görülen suç türlerinden biridir. Kaçakçılık, haksız kazancın yolunu açan bir suçtur ve toplumda rekabet eşitliğine zarar verir. Bunun ortaya çıkmasında ise bireylerin kaçakçılığı yaşam tarzı olarak benimsemesinin, kolay yollardan para kazanma ve toplumsal statü elde etme isteğinin etkili olduğu söylenebilir. Türkiye'de en fazla sigara, akaryakıt, çay, cep telefonu ve uyuşturucu madde kaçakçılığı yapılmaktadır (Arslan, Örkücü ve Altunkaynak, 2018, s. 885). Van ve Mardin ise çay ve sigara kaçakçılığında ilk sırayı alan iki şehrimizdir. (Arslan, Örkücü ve Altunkaynak, 2018, s. 892).

Osmanlı Devleti'nde çay üretimi, ilk defa 1878 yılında Hopa ve Artvin'de gerçekleştirilir. Rize ve Borçka'da çay üretimi 1917 yılında başlar, 1940 yılında ise çay yasası çıkarılır. Türkiye'de ilk çay fabrikası ise 1947 yılında Rize'de kurulur. 1963 yılı ile birlikte Türkiye'de çay tüketimi sadece yurt içi üretim ile karşılanır hale gelir. 1971 yılında Çay Kurumu Kanunu yürürlüğe girer. Bu kanun, 1973 yılında kurulacak olan "Çaykur"un yolunu açar. Çaykur, 1984 yılına kadar Türkiye'de çay ile ilgili faaliyetlerin belirlenmesinde tek merci olur. 1988'te çıkarılan çay kanunu ile Çaykur'un piyasadaki tekel konumu sona erer. Anadolu insanının günlük hayatının bir parçası olan çayın Türkiye'de üretim hacmi, "Euromonitor International"a göre 2004 yılında yaklaşık 180000 tondur. Çay tüketiminde ise kişi başı 2,5 kg ile Türkiye, dünya birincisidir. İngiltere ise kişi başı 2,1 kg tüketim ile dünyada ikinci sıradadır (Mendi, 2018, s. 253-254). Türkiye'nin Güneydoğu şehirleri ile Doğu Anadolu'nun bazı şehirlerinde "kaçak çay"ın tüketimi söz konudur. Bu çayın aroması Türk çayından daha farklıdır. Türk çayından daha sert bir içime sahip "kaçak çay", Sri Lanka ve İran çayı olarak da bilinir. Çaykur da "kaçak çay"a alternatif olarak daha koyu ve sert içimli "Gap Çayı"ni bu bölge insanlarına arz etmiştir (Güneş, 2012, s. 242).

Abbara/Bir Umudun Masalı'nda Mardin'in bir gerçekliği olarak çay kaçakçılığına değinilir. Ali, Josef'i "Mardin ve çevresini çok iyi bilen, ödüller almış" (Tezcan, 2019, s. 69) genç bir sinema yönetmeniyle tanıştırmak üzere Şehidiye Medresesi terasında bulunan çay bahçesine götürür. Bu bahçede Josef, dikkatini içilen çaylara yoğunlaştırır. Bu noktada yazar onun ağzından şu bilgiyi verir: "Türkiye, kuzey bölgelerinde üretilen çayları ile ünlü bir ülke iken; Mardin'de, daha doğrusu Mezopotamya'da Suriye ve Irak'tan yasa dışı yollarla getirilmiş, 'kaçak' dedikleri, daha sert ve koygun çay içiliyor, 'Türk çayı' ise ucuzluğuna rağmen rağbet görmüyordu" (Tezcan, 2019, s. 70). Yazar, kaçak çayın tadı ve içimi kadar

bölgede gelir kapısı olması nedeniyle önemli olduğunu belirtir. Bunun yanında bu çayın manevi bir yönü de vardır; çünkü buranın insanların dedeleri, babaları, kardeşleri yapılan kaçakçılık esnasında ölmüştür. Bu nedenle yazar, bu çaya kan karıştığını da belirtir: “Kaçak çay renginin, Türk çayından daha koyu, tadının daha sert olması bundandı” (Tezcan, 2019, s. 70).

Medrese görevlisi Hasan, Josef’in içtiği çayı tazelerken bu çay ile bölgenin tarihi arasında ilinti kurar. Ona göre cetvelle ayrılan Türkiye-Suriye sınırının iki tarafında birbirinin akrabası olan insanlar kalmıştır. Ülkeler arasına sınır çizilse de gönüller arasına sınır çizilemediğini belirten Hasan, şu şekilde devam eder: “Kalpleri ikiye bölmeye kalktılar İngiliz Fransız kalemiyle, bir asır boyunca bedenler parçalandı. Mayına bastı öldü. Kurşunu yedi öldü, ama gene de vazgeçemedi. Kaçak dediler, göçek dediler, dinletemediler. O yüzden bu içtiğin kaçak çayda kan vardır Josef kardeş, akraba kanı vardır, evlat, kardeş kanı vardır” (Tezcan, 2019, s. 78).

9. Mandara

Mandara, Mardin evlerinin başodasıdır ve bu odada misafirler ağırlanır. Konum olarak manzaraya bakması dolayısı ile mandara ya da manzara olarak adlandırılan bu oda, büyüklüğü, süslemeleri ile evin sahibinin toplumsal statüsünü gösterir. Başoda/mandara/manzara, evin diğer odalarına göre daha aydınlıktır; çünkü iki yönde pencerelere sahiptir. Mandarada, misafirler için kahve hazırlamaya yönelik kahve ocağı bulunduğu gibi seki altı olarak isimlendirilen ve odanın girişinde bulunan kısım hem ayakkabıların çıkarıldığı yerdir hem de banyosu olmayan evlerde yıkanma mekânıdır (Bekleyen, Dalkılıç ve Özen, 2014, s. 31).

Fig. 4: Şahtana (Şatana) Konağının Mandara/Başodasından Bir Görünüm (Karabulut, 2019, s. 170).

Abbara/Bir Umudun Masalı’nda Josef, vali konağının terasında Mezopotamya ovasının etkisinden kurtulmaya çalışırken onun için hazırlanmış salonun varlığından söz eder: Mandara. “O terasın iki ucundaki, *Mandara* denilen ve pencereleri ovaya *gökdenize* bakan, büyük salonlardan soldakini benim için hazırlamışlardı” (Tezcan, 2019, s. 49). Daha sonrasında yazar Ali’nin açıklaması üzerinden mandaranın ne olduğu bilgisini şu şekilde verir: “(...) Ali’nin ‘seyirlik anlamına gelir’ dediği ikiz mandaralar vardı. İki mandara iç içe odalara açılan koridorlarla birbirine bağlanıyor, odaların birbiriyle bağı tam ortada bitiyor, böylece iki mandarayı birbirinden bağımsız kılıyor, aynı zemin üzerinde, birbirinin ikizi, fakat ayrı yaşam alanları oluşuyordu” (Tezcan, 2019, s. 52).

10. Birinci Cadde

İlyâ Usta, fotoğrafçıdır ve değişime direnen dükkânı Birinci Cadde'dedir. Yazar bu vesile ile Mardin'de Birinci Cadde'nin resmini verir. Birinci Cadde'de bulunan dükkânların bazılarında her renk çiçekten imal edilmiş sabunlar, kaldırımlara kadar gelecek şekilde sergilenir. Bu caddede bulunan kimi dükkânlarda gümüşten yapılmış telkâri bilezikler, kolyeler, yüzükler bulunurken Mardin Ovası'ndan toplanmış köklerle boyanan çeşit çeşit badem şekerleri, dibek kahvesi caddeden geçen insanlara ikram edilir. Yazar aynı caddede bunun dışında "bir örnek tabelalar" altında sıralanan ekmekçilerin, tatlıcılarının, kebabçıların ve bakkallarının varlığından da söz eder.

11. Su Kanalları

Ali, Josef'i Ammo Şehmus ile tanıştırmaya götürür. Ammo Şehmus, "kurumuş çeşmelerin kayıp sularını ara(yan)" (Tezcan, 2019, s. 51) biridir. Yazar, Ammo Şehmus üzerinden Mardin'in su kanallarına değinir. Şehidiye Medresesi'nin avlusundaki çeşmenin suyu kesilmiştir. Bir gün Şehmus, yarı uyur yarı uyanık haldeyken bir ses ile uyanır. Bunun üzerine şehrin altındaki su kanallarında ilerleyerek suyun kesilme nedenini belirler ve Şehidiye Medresesi'nin avlusundaki çeşmeye suyun yeniden gelmesini sağlar. Bu durum ifade edilirken şehirde su kanallarının karmaşıklığının ve uzunluğunun bir efsaneye dayandırıldığı belirtilir: "Şehrin su kanalları o kadar çok ve karmaşık ki, insan eliyle yapılmasına imkân yokmuş. Yahudi Kralı Peygamber Süleyman'ın emrindeki cinler açmış o kanalları. Öyle diyormuş eski adamlar" (Tezcan, 2019, s. 61-62).

Sonuç

Abbara Bir Umudun Masalı adlı romanda bir abbara önünde çekilmiş fotoğrafından hareketle Mardin'de gerçek ailesini arayan Josef'in insanları, inançları, tarihi ve mimarisi ile Mardin'i tanıma ve onun bir parçası olma süreci anlatılır. Bu süreç, şehrin okura tanıtılmasını da içine alır. Buna göre öncelikle yazar, okuru Mardin'de bulunan ve yeraltından evleri birbirine bağlayan abbaraların varlığından haberdar eder. Josef'in Ali ile konuşması Mezopotamya denizi olarak ifade edilen Mardin Ovası'nın görünüşüne, isimlendirilişine değinme fırsatı verir. Romanda yer verilen unsurlardan biri de Mardin'de farklı inançtan insanların bir arada yaşama kültürüdür. Mardin'de farklı dinlere mensup ve farklı ana dillere sahip insanların, dinî kişilerden dinî sembollere, dini günlerden kullanılan kelimelere kadar paylaşma kültürü ön plana çıkarılır.

Yazar, Mardin'de şehirli Arap yönetici sınıfına bajari ve köylü kesime gundî adının verildiğinin altını çizer. O, güvercin tutkusundan, kaçak çay tiryakiliğine ve bu çayın anlamına, Mardin Kalesi'nin sivilere kapalı olmasının nedenlerinden, su kanallarına dair efsaneye değin geniş bir yelpazede Mardin'e ait bilgiyi Josef'in konuştuğu kişiler üzerinden romanına dahil eder. Romanda plansız şehirleşmenin Mardin'i eski ve yeni olarak ikiye böldüğü gerçeği vurgulanır. Bununla birlikte tarihi Mardin evlerinde salon işlevini gören ve seyirlik anlamına gelen mandaraların varlığından, Birinci Cadde'nin görünüşünden de yine romanda söz edilir.

Ahmet Tezcan'ın roman kurgusu içinde Mardin'i tanıtmak maksadıyla yazdığı anlaşılan *Abbara Bir Umudun Masalı*nda İslamiyet bağlamında ön plana çıkan yeni yol üstündeki Şeyh Muhammet Zırrar Mezarlığı'na, Kale eteğindeki Zinciriye Medresesi'ne, Şehidiye Medresesi'ne, Artuklu döneminde inşa edilmiş Ulu Cami'ye ve Sultan Şehmus Türbesi'ne yer verildiği görülür. Hristiyanlık çerçevesinde Mor Gabriel Manastırı, Kırklar Kilisesi, Hz. Muhammet'in Hristiyanlara verdiği teminat mektubunun korunduğu Mardin'in en büyük manastırı Deyrû'l Zafaran, Midyatlı Mor Gabriel'in Hz. Ömer'den aldığı teminat mektubunun saklandığı Kırklar Kilisesi, Meryem Ana Manastırı, Şehit Mor Theodoros ile Suruçlu Mor Yakup Manastırı sözü edilen dini yapılarıdır. Dini yapıların yanında Zinnâr Bağları, hâlihazırda üniversiteye bağlı otel olarak kullanılan Şatana Konağı, Mardin'e has kapalı lahmacun sembusek, Kasr-ı Nehroz, Revaklı Çarşı, Kayseriye Pasajı ve Marangozlar Kahvesi Mardin resmi içinde adı geçen unsurlardandır.

Kaynakça

- Akgül, F., A., (2019), Mardin Konak Mimarisi; Şahtana Konağı”, F. Özçelik, M. Öztürk, Z. Polat (Ed.), *Genç Akademisyenlerin Gözünden Sosyal Bilimler*. (ss.167-196), İstanbul, Nida Akademi Yayınları.
- Anonim, Mardin Valiliği, (2012), *81 İlde Kültür ve Şehir Mardin*, İstanbul, Mardin Valiliği Yayınları.
- Arslan, R., Örkücü, H., H., Altunkaynak, B., (2018), “Kaçakçılıkta Yakalanan Malzeme Türlerine Göre Suçluların Kümeleneşmesi: İkili Kümeleme Yöntemi”, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*,18, 883-896.
- Aykal, F., D., Kejanlı, D. T., Erbaş, M., (2018), “Mardin Kent Dokusunda Mimari İkonların Kent Bütünündeki Algısının Değerlendirilmesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(60), 518-528.
- Bekleyen, A., Dalkılıç, N., Özen, N., (2014), “Geleneksel Mardin Evi’nin Mekânsal ve Isısal Konfor Özellikleri”, *TÜBAV Bilim Dergisi*, 4, 28-44.
- Çağırıcı, M.,(2002), “Komşu”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.26, 157-158.
- Çağlayan, M., (2017), “Mardin Şehidiye Medresesi ve Onarım Uygulamaları”, Ş. Parlakyıldız (Haz.), *International Conference on Multidisciplinary, Science, Engineering and Technology: 27-29 Ekim 2017-Bitlis: Bildiriler* (633-640), Bitlis.
- Çelik, C., (2002), *Şehirleşme ve Din*, Konya, Çizgi Yayınları.
- Çetin, İ., (2007), “Çokkültürlülük, Etnisite ve Dil: Midyat Araştırması Örneği”, İ. Özcoşar (Ed.), *Makalelerle Mardin III*.(ss. 263-269), İstanbul, Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi Yayınları.
- Dalkılıç, N., Aksulu, I., (2004), “Midyat Geleneksel Kent Dokusu ve Evleri Üzerine Bir İnceleme”, *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 3(19), 313-326.
- El Abidin, M.,Z, Saatçi, S., (2019), “Halep Geleneksel Evleri ve Özellikleri”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 13, 237-250.
- Erdal, Z., Tümer, Ş. (2018), “Mardin Abbaraları”, M.D. Karacoşkun, O.Köse (Ed.), *Geçmişten Günümüze Tarihten İzler*. (ss. 731-757), Ankara, Berikan Yayınları.
- Eser, E., Kılıç, Y., (2017), “Mezopotamya’nın İlk Kent Binaları (Tapınaklar) ve İşlevleri”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 4(13), 412-438.
- Güneş, S., (2012), “Türk Çay Kültürü ve Ürünleri”, *Milli Folklor*, 24(93), 234-251.
- Gürhan, V., (2015), “XVIII. Yüzyılda Mardin Kalesi Üzerine Bazı Tespitler”, *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, 7(14), 219-233.
- Işık, A., G., (2011), “Boundaries and Ethnic Identities the Conception of Boundary in a Diverse Area”, *International Journal of Social Sciences and Humanity Studies*, 3(2), 41-48.
- Kalafat, Y., (2007). “Mardin ve Yakın Çevresinde Işıkçı Kabirler”, İ. Özcoşar (Ed.), *Makalelerle Mardin III*.(ss. 403-413), İstanbul, Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi Yayınları.
- Karabulut, İ., H., (2019), *Tarihi Mardin Evlerinin Başoda Geleneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Kırbaş, S., (2013), “Türk Dilinin Boşnakça ile İlişkileri ve Abdulah Şkaljić”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6 (4), 895-911.
- Koday, S., Koday, Z., Kızıllan, Y., (2017), “Siirt İlinde Bir Mesken Kültürü: Cas Evleri”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(4), 1369-1385.
- Küçük, M., (2013), “Aidiyetin Mekânı: Mardin’de Kimlik ve Mekânın Değişimi”, *idealkent*, 9, 114-137.
- Mendi, A., F., (2018), “Türkiye Çay Endüstrisi: Sektörel ve Ampirik Bir Çalışma”, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 4(2), 252-274.
- Meşeli, A., (2018), “Mardin’de Kültürel Turizm ve Diğer Çekicilikler, Tespitler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (79), 156-183.
- Özcoşar, İ., (2009), *Merkezileşme Sürecinde Bir Taşra Kenti Mardin (1800-1900)*. Mardin, Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları.
- Sarı, E., (2010), *Mardin’de Kültürlerarasılık*, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Şeşen, R., (1993), “Cezire”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.7, 509-511.

- Tekin, M., (2014), *Eski Mezopotamya'da Devlet ve Devlet Yönetimi (Başlangıçtan Erken Hanedanlar Dönemi'nin Sonuna Kadar)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- TDK, (2011), *Türkçe Sözlük*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 11. Baskı.
- Tezcan, A., (2019). *Abbara/Bir Umudun Masalı*, İstanbul, Ketebe Yayınları.
- Ulutürk, M., (2012), “Farklı Din ve Kültürlerin Bir Arada Yaşama Deneyimi Olarak Midyat Hapsinas (Mercimekli) Köyü”, *Uluslararası Midyat Sempozyumu: 7-9 Ekim 2011-Mardin: Bildiriler (771-788)*, Mardin.
- Uluç, A., V., (2007), *Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Toplumsal ve Siyasal Yapısı: Mardin Örneği'nde Siyasal Katılım*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uygur, H., K., (2015), *Kültürel Doku İçinde Mardin Süryanilerinin Kutsal Mekân Efsaneleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yeşilbaş, E., (2019), “Mardin Şahtana Konağı ve Restorasyonuna Dair Gözlemler”, *Kadim Akademi SBD*, 3(1), 16-38.
- Yıldız, S., (2007). “Mardin Şehir Dokusu ve Mimari Yapı”, İ. Özcoşar (Ed.), *Makalelerle Mardin II.*(ss. 233-245), İstanbul, Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi Yayınları.
- Yılmaz, İ., (2009), “Kültürel Zenginlik Bakımından Mardin”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(1), 51-70.
- Yılmaz, O., Savaş, T., Ertuğrul, M., (2012), “Batman, Diyarbakır, Mardin ve Şanlıurfa İllerinde Güvercin Yetiştiriciliği Kültürü, Kimi Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Harran Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi*, 16(1), 49-53.